

Rapport - nr. 116/2022

Lars J. Halvorsen og Paul Bjerke

Kulturtidsskrift i norske folkebibliotek – en analyse av ordningen med subsidierte tidsskriftabonnement

Forfatter	Lars J. Halvorsen og Paul Bjerke
Utgjevar	Høgskulen i Volda
År	2022
Serie	Rapport
ISBN	978-82-7661-369-8 (digital utgåve)
ISSN	1891-5981
Sats	Forfattar

Kulturtidsskrift i norske folkebibliotek – en analyse av ordningen med subsidierte tidsskriftabonnement.

© Forfattar/Høgskulen i Volda

Føresegnene i åndsverklova gjeld for materialet i denne publikasjonen. Materialet er publisert for at du skal kunne lese det på skjermen eller framstille eksemplar til privat bruk. Utan særskild avtale med forfattar/Høgskulen i Volda er all anna eksemplarframstilling og tilgjengeleggjering berre tillate så langt det har heimel i lov eller avtale med Kopinor, interesseorgan for rettshavarar til åndsverk.

Rapport / Høgskulen i Volda

Vitskaplege og andre faglege arbeid på høgare nivå enn notat. Både forfattar og institusjon er fagleg ansvarlege for publikasjonen. Arbeida kan vere rapportar frå prosjekt/oppdragsverksemd eller reint teoretiske arbeid av eit visst omfang. Rapportane må vere godt gjennomarbeidde med omsyn til innhald, struktur og språk og innehalde referansar. Rapportane skal vere godkjende av anten dekan eller prosjektleiar eller annan fagperson dei har utpeika og forskingsrådgivar ved HVO.

Forord

Denne rapporten er laget på oppdrag fra Kulturrådet, som ønsker en vurdering av ordningen med subsidierte abonnement til folkebibliotekene, innenfor fagområdet Tidsskrift og kritikk.

Vi vil takke Kulturrådet for et spennende oppdrag og en rekke informanter innenfor kulturtidsskriftsfæren og biblioteksfæren for å ha bidratt med sine innsikter om temaet!

Rolf Engelsen har vært vår kontaktperson i Kulturrådet. Vi vil takke for et godt og konstruktivt samarbeid!

Lars J. Halvorsen og Paul Bjerke

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innholdsfortegnelse	4
Oppdragsforståelse og tilnærming	5
Hva er et kulturtidsskrift?.....	7
Statlig støtte til kulturtidsskrift.....	9
Erfaringer med ordningen	14
Kulturtidsskrift i universitets- og høskolebibliotek.....	18
Kulturtidsskrift i folkebibliotekene	20
Oppsummering av dagens situasjon	23
Diskusjon av aktuelle løsninger	25
Løsning 1. Videreføre dagens ordning	25
Løsning 2. Avvikle ordningen	26
Løsning 3. Omlegging til gratisabonnemeter	26
Vårt forslag	27
Begrunnelse	28
Litteraturreferanser.....	30

Oppdragsforståelse og tilnærming

I 2019 ble det gjort store endringer i Kulturrådets tilskuddsordninger for tidsskrift. De to tilskuddsordningene for produksjon og innkjøp av kulturtidsskrift ble slått sammen med ordninger på andre fagområder til én felles ordning: Tilskuddsordningen for tidsskrift og kritikk. I den nye ordningen ble innkjøpsordning for kulturtidsskrift utviklet. Gjennom innkjøpsordningen hadde landets folkebibliotek fått gratis tilgang til et tosifret antall kulturtidsskrift.

Som erstatning for innkjøpsordningen, ble det innført en ordning for subsidiering av abonnement til norske folkebibliotek. Målet med abonnementsstøtten er å sikre

- god distribusjon av og tilgjengelighet til tidsskriftene i folkebibliotekene.
- slik at tidsskriftene kan nå lesere over hele landet.

For tidsskrifter som får slik støtte, subsidierer Kulturrådet 75 prosent av den ordinære abonnementsprisen for institusjoner. Bibliotek som ønsker abonnement gjennom denne ordningen, betaler selv kun de resterende 25 prosentene.

Administrasjonen av ordningen med subsidierte abonnement til norske folkebibliotek foretas av Tekstallmenningen – Tidsskrift og småforlagssentralen (Bergen).

Kulturrådet ønsker en vurdering av ordningen med subsidierte abonnement til folkebibliotekene, som inngår i tilskuddordningen for tidsskrift og kritikk. Fire spørsmål ønskes besvart

1. Hvilke utfordringer knyttet til distribusjon har ordningen?
2. Står administrasjonskostnadene i forhold til resultatet, altså i forhold til omfanget av subsidierte tidsskriftabonnement i folkebibliotekene?
3. Er det andre årsaker til at innkjøpet av tidsskrift ikke er høyere?
4. Hvilke økonomiske og faglige forutsetninger bibliotekene har for å kjøpe og formidle kulturtidsskrift?

Vi vil også se på muligheten til å utvide ordningen med subsidierte abonnement til UH-bibliotekene.

Basert på den kunnskapen som frembringes, ber Kulturrådet om forslag til tiltak eller endringer som kan bidra til å styrke ordningen, eventuelt tiltak eller endringer som kan bidra til styrket tilgang til og formidling av kulturtidsskrift i folkebibliotekene.

Våre vurderinger har i tatt utgangspunkt i egne data fra to tidligere utredninger, som begge er gjennomført på oppdrag fra Kulturrådet:

Tidsskriftutredningen ble gjennomført 2016-2017. Resultatene er publisert i boka *Kulturtidsskriftene* (Bjerke & Halvorsen 2018).

Litteraturutredningen ble gjennomført over to år fra høsten 2018 til høsten 2020 og er publisert i boka *Logikker i strid* (Halvorsen, Neple & Bjerke 2020). I denne boka har vi først og fremst basert oss på data inn mot kapittel 13, Kulturfondbøkene i biblioteka (Halvorsen & Lien 2020), men vi trekker også veksler på innsikter og data presentert i andre kapitler i boka.

Vi har også gjennomført intervjuer med representanter for

- Tekstallmenningen
- NBF-tidsskriftformidlingen
- Kulturrådet ved Kunstavdelingen
- Fire folkebibliotek som representerer spennet fra storby, via to bykommuner av ulike størrelse og folkebiblioteket i en mellomstor kommune
- Norsk Tidsskriftforening
- Leder for arbeidsutvalget for UHR bibliotek Maria-Carme Torras Calvo

I tillegg har vi benyttet statistikk og interne dokumenter fra Kulturrådet og fra Tekstallmenningen.

Hva er et kulturtidsskrift?

Den statlige periodika-politikken i Norge har de siste 50 årene operert med en firedeling av feltet for periodiske publikasjoner: 1) ukeblader/magasiner, 2) aviser/nyhetspublikasjoner, 3) vitenskapelige tidsskrift og 4) kulturtidsskrifter.

Ukeblader har ikke fått noen offentlig støtte overhodet. De er tvert imot mva-pliktige.

Aviser/nyhetspublikasjoner har vært støttet gjennom mva-fritak og gjennom ulike pressestøttetiltak som i utgangspunktet var plassert på administrasjonsdepartementets budsjett, men som det siste tiåret har ligget under Kulturdepartementet og forvaltes av Medietilsynet. Ukeavisene var i perioden 2006-15 en del av Kulturrådets portefølje, men ble fra 2016 en del av Medietilsynets ansvarsområde.

Vitenskapelige tidsskrifter har vært støttet over Undervisnings- og senere Kunnskapsdepartementets budsjetter via Norges Allmennvitenskapelige Forskningsråd og senere Norges Forskningsråd.

Kulturtidsskriftene har mottatt ulike typer statsstøtte helt siden 1700-tallet, men har fra 1965 mottatt overføringer fra Kulturfondet, som er administrert av Norsk Kulturråd og er underlagt Kulturdepartementet.

Kulturtidsskriftene har igjen omfattet to ulike typer publikasjoner; de allmenne kulturtidsskriftene som dekker kultur (og ofte politikk i vid forstand) og kunsttidsskriftene som først og fremst behandler ett eller flere kunstfelt. Kulturrådet mente i utgangspunktet at bare de siste var «deres bord», men fra rundt 1980 har begge disse typene periodika - uten denne typen diskusjoner - vært støttet gjennom Kulturfondet.

I 2016-17 undersøkte Høgskulen i Volda, på oppdrag fra Norsk Kulturråd, situasjonen for norske kulturtidsskrift. Resultatene fra utredningen ble publisert i form av boka *Kulturtidsskriftene* (Bjerke og Halvorsen (red) 2018). En viktig diskusjon i boka var *avgrensinga* av fenomenet kulturtidsskrift. Forfatterne viste at mange forsøk på å definere hva som skiller et kulturtidsskrift fra den svært mangfoldige populasjonen av *periodiske publikasjoner* har mislyktes. Flere forfattere har endt opp med å operasjonalisere «kulturtidsskrift» ut fra hvilke publikasjoner som får offentlig støtte som slike. Man overlater altså definisjonen til forvaltningen.

I boka *Kulturtidsskriftene* lanserte forfatterne en noe annen tilnærming til avgrensingsproblemet. Den besto i å analysere hvordan tidsskriftene forsto seg selv, altså hvordan redaksjonene og deres nære omgivelser beskrev feltet. Ut fra en analyse av slike tekster kom man fram til at kulturtidsskrift kunne forstås som publikasjoner med et uttalt og uttrykt *formål*, publikasjoner dominert av en bestemt *form* (essayet) og utgivelser med en bestemt *funksjon* («overvåke tidsånden») og dermed bli kildekrifter om fortidas samfunnsforståelser) (se også Bjerke & Halvorsen 2019).

Som en følge av disse karakteristika er det vår påstand at kulturtidsskrifter i liten grad er massemedier, men – med noen unntak - i all hovedsak gruppekommunikasjonsmedier, altså medier der en forholdsvis liten gruppe kommuniserer internt med hverandre. Bjerke og Halvorsen (2018, s. 57) skriver:

Dette bidrar til å rette oppmerksomheten mot en annen viktig forskjell mellom de to feltene, at tidsskriftet i hovedsak er senderorientert, mens journalistikken og nyhetsfeltet er mottakerorientert. [...] Vi har ovenfor forsøkt å vise hvordan et viktig kjennetegn ved tidsskriftene er at redaksjonen får «manifestere seg» blant «sine egne», og at de har et formål. Tilsvarende mål for journalistikken er å nå et massepublikum. Et tidsskrift kan leve godt nesten uten lesere, journalistikk uten lesere er meningsløs. Thon (2001:19) trekker på Bourdieu og hevder at kulturtidsskrift er «den mest perfekte autonome sektor for kulturell produksjon, der alle vanlige lover for økonomi er satt på hodet». Han viser til Hans Fredrik Dahls definisjon av massemedier, og hevder at «ingen vanlige kjennetegn for massemedier oppfylles av litterære tidsskrifter».

Tidsskriftene lages ofte for en mindre gruppe lesere. Det betyr slett ikke at de er uviktige, snarere tvert imot, men det betyr for det første at de gjennom hele sin historie har vært vanskelige å selge på et ordinært marked og derfor har vært avhengige av statsstøtte (eller støtte fra eiere og/eller andre velgjørere) for å komme ut og at de kan være vanskelige å formidle i et norsk folkebibliotek som har som pålagt mål å nå det store flertallet av innbyggerne i en kommune.

Statlig støtte til kulturtidsskrift

Et vedvarende problem med å støtte kulturtidsskrift har vært at mens for eksempel bøker er *engangsutgivelser* som myndighetene kan støtte eller ikke støtte gjennom *en* avgjørelse, er tidsskrifter varige. Tanken bak tidsskrifter er normalt at de skal komme ut *jevnlige* over en viss tid, gjerne over lang tid.

Kulturrådet, som altså administrerer tilskuddet til disse publikasjonene, gir i prinsippet ikke varig driftsstøtte, men gir i stedet tilskudd fra år til år basert på kvalitet og skjønn. Fram til og med 2007 ble støtte gitt som produksjonsstøtte og støtte til prosjekter og arrangementer. Når de aller fleste tidsskrifter er avhengig av “evig” støtte, skaper dette usikkerhet når den totale bevilgningen til tidsskriftstøtte er såpass liten at den tvinger fram utskiftning av tilskuddsmottakere fra år til år. I produksjonsstøtteordningen for nyhetsmedier er situasjonen annerledes. Der er den samlede støtten høyere, og det er normalt ingen som fratas støtte hvis en ny tittel oppfyller formelle krav for å komme innenfor. I stedet blir tilskuddet til hver enkelttittel redusert når nye kommer inn.

Fra og med 2008 ble det innført en innkjøpsordning for kulturtidsskrift etter modell fra Kulturrådets innkjøpsordninger for litteratur. Ideen er at Kulturrådet kjøper inn et visst antall utgivelser og fordeler dem gratis til alle landets folkebibliotek. Dermed oppnås to formål samtidig: Kulturfondet støtter *produksjonen* av bøker/tidsskrift og *sprer dem* samtidig til allmennheten via bibliotekene slik at de kan bli lest.

For 2008 kjøpte Kulturrådet inn 430 eksemplarer av hver utgave av ‘Samtiden’, ‘Vinduet’, ‘Vagant’, ‘Syn og Segn’, ‘Kultmag’, ‘Marg’, ‘Norsk Shakespeare- og teatertidsskrift’, ‘Bokvennen’, ‘Kunsthåndverk’, ‘Z’, ‘Nytt Norsk Tidsskrift’, ‘Arr’, ‘Fett’, ‘Levende Historie’ og ‘Historie’. I en pressemelding fra Kulturrådet het det:

Den nye innkjøpsordninga gir publikum eit betre bibliotektilbod og gir tidsskrifta mange fleire lesarar, seier Ottar Grepstad, leiar i Fagleg utval for litteratur og allmenne tidsskrift i Norsk kulturråd. - Sjølv

dei største kulturtidsskrifta har overraskande få bibliotek i abonnentlistene sine, så dette blir ei kraftig endring både for tidsskrifta og biblioteka.¹

Innkjøpsordninga var en prøveordning for 2008, men ble permanent videreført allerede fra 2009. Da fikk ti tidsskrift innvilget treårig støtte til innkjøp til og med 2011. De øvrige fem plassene gjaldt for ett år om gangen: «Denne ordningen er valgt for at flere tidsskrift skal få ta del i ordningen og for at bibliotekene skal bli gjort kjent med mangfoldet av tidsskrift som finnes i Norge», het det i Kulturrådets begrunnelse. De ti tidsskriftene som fikk støtte i tre år var 'Arr', 'Bokvennen', 'Vinduet', 'Vagant', 'Syn og segn', 'Samtiden', 'Nytt Norsk Tidsskrift', 'Kunsthåndverk', 'Historie' og 'Z filmtidsskrift'.

I praksis medførte ordningen at tidsskriftene fikk overført et beløp fra Kulturrådet (normalt 220 000 kroner per år), men måtte selv stå for det praktiske arbeidet og kostnadene til trykking og distribusjon av de drøyt 400 eksemplarene som skulle til bibliotekene.

I Høgskulen i Voldas utredning om kulturtidsskriftene ble ordningen evaluert slik:

Både i spørreundersøkelsen og i intervjuer og samtaler har tidsskriftredaktører påpekt flere viktige svakheter med dagens innkjøpsstøtte. En svært vanlig kommentar er at støttebeløpene er for små til at innkjøpsstøtten skal kunne fungere som en elitefinansiering av de beste og viktigste tidsskriftene. Flere tidsskriftredaktører har anslått at det koster minst to millioner kroner i året å drive et godt tidsskrift. De færreste tidsskrift har kommersielle inntekter i nærheten av dette nivået. [...]

En annen svakhet ved innkjøpsstøtten er vilkåret om å stille et visst antall trykte eksemplarer gratis til disposisjon for offentlige institusjoner. Mange av de etablerte tidsskriftene har over tid etablert en betydelig portefølje av institusjonelle abonnenter. En viktig konsekvens for tidsskrift som mottar innkjøpsstøtte, er at mange av tidsskriftets betalende abonnenter får tilgang til tidsskriftet gratis. Flere redaktører peker på at det er langt enklere å beholde abonnentene man har, enn det er å opparbeide nye. Dermed gir innkjøpsstøtte både et kortsiktig inntektstap og et potensielt tap av fremtidige abonnementsinntekter hvis tidsskriftet senere skulle miste innkjøpsstøtten. Et utslag av dette er at tidsskrift som først har kommet inn under innkjøpsstøtteordningen, er redd for å gå ut av den igjen.

Vi finner også eksempler på tidsskrift som bevisst unnlater å søke innkjøpsstøtte, for nettopp å unngå å sette eksisterende abonnementsavtaler i fare.

For flere av de nyere tidsskriftene fremstår derimot innkjøpsstøtten som attraktiv. Felles for disse tidsskriftene er at de ikke har rukket å selge like mange institusjonelle abonnenter, og at de håper at innkjøpsordningen vil gi tidsskriftet drahjelp i form av en hurtig utvidelse av leserkretsen. (Bjerke & Halvorsen 2018, s. 176)

På bakgrunn av tidsskriftutredningen og andre tilbakemeldinger ble hele tidsskriftstøtten som nevnt lagt betydelig om. Tilskudd til tidsskrift hadde først og fremst blitt fordelt av Fagutvalget for litteratur, men

¹ <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/norsk-kulturrad-etablerer-innkjopsordning-for-tidsskrift?publisherId=89220&releaseId=106187>

andre Fagutvalg bevilget også (til dels betydelige) midler til "sine" tidsskrift. I den nye ordningen ble alle tilskudd samlet i en bevilgning sammen med støtten til kulturkritikk. Den nye potten blir administrert av et nytt tverrfaglig "Fagutvalg for tidsskrift og kritikk" som har representanter for alle kunstfeltene.

Innkjøpsordningen ble helt avviklet i sin daværende form, og de siste tidsskriftene ble innkjøpt i tilskuddsåret 2019. Fra og med tilskuddsåret 2020 ble det i stedet ble det innført et system med subsidierte abonnementer. Ordningen gjelder bare *trykte* publikasjoner.

Tidsskriftene kunne søke om et subsidiert salg av et visst antall abonnementer til folkebibliotekene. Bibliotekene skulle da bare betale 25 prosent av abonnementsprisen, resten fikk utgiverne refundert fra Kulturrådet. Tanken bak tiltaket var å gi bibliotekene incitament til å abonnere og gi tidsskriftene incitament til å selge abonnementer. Begge parter skulle dermed få et mer aktivt forhold til spredning og formidling og bidra til at publikasjonen ble spredt og lest.

Tidsskriftene kan i den nye ordningen søke om tilskudd til produksjon, arrangementer og prosjekter. Det heter i retningslinjene:

- Produksjon. Det kan søkes om ett- eller flerårig produksjonstilskudd for profesjonelle tidsskrift- eller kritikervirksomheter med dokumentert aktivitet og kompetanse. Der søker selv ikke er utgiver, forutsettes avtale med redaktørstyrt publiseringsplattform. Der søker selv publiserer (nettside, blogg, vlogg, fanzine, podcast etc.) skal produksjonsfrekvens og nedslag dokumenteres. Tidsskrifter kan søke om subsidiering av abonnementer til norske folkebibliotek. Abonnementene subsidieres med 75% av den ordinære abonnementsprisen for institusjoner.
- Prosjekt. Det kan søkes støtte til utviklings-, formidlings- og kompetansehevende tiltak. Der et formål er å bygge og styrke lokale/regionale plattformer for tidsskrifter og kritikk, forutsettes regional finansiering.
- Arrangement. Det kan søkes støtte til arrangementer som kan bidra til styrking av kunst- og kulturkritikken, debatten og den kritiske refleksjonen om kunst og kultur i norsk offentlighet. Det forutsettes avtale med kvalifiserte kritikere. Det kan også søkes støtte til andre typer arrangementer som fremmer formålet med foreliggende tilskuddsordning.²

Tidsskriftene kan søke om et visst antall subsidierte abonnementer og får bevilget midler til det antallet som blir innvilget sammen med produksjonstilskuddet. I praksis har alle tidsskrift som har søkt om abonnementsubsidier også søkt om produksjonsstøtte. Ingen har til nå søkt om *bare* abonnementsubsidier, men flere har søkt om produksjonstilskudd uten samtidig å søke om subsidier. Det er dessuten slik at alle tidsskrift som har fått *innvilget*

² <https://www.kulturradet.no/documents/10157/089a11e7-b295-4573-b2aa-0944022dff75>

abonnementssubsidier *også* har fått produksjonsstøtte. Hvis tidsskriftet ikke oppnår å selge det tildelte antallet subsidierte abonnemeter, skal denne delen av bevilgningen *ikke* tilbakebetales.

I tillegg til å åpne for å subsidiere bibliotekenes abonnementskjøp, ønsket Kulturrådet å etablere kompetansemiljøer som kunne bistå tidsskriftfeltet med markedsføring, abonnement og distribusjon. Tre aktører søkte om støtte til en slik funksjon. Tekstallmenningen i Bergen (heretter TA) fikk tilslaget og Kulturrådet bevilget 600 000 kroner for denne jobben i 2020. For 2021 ble beløpet økt til 800 000 og for 2022 til 1 150 000.

Tekstallmenningen (TA) er et nylig etablert, allmennyttig aksjeselskap som er eid av foreningen Litteraturallmenningen. TA er et salgssamvirke for kulturtidsskrift og småforlag som først og fremst retter seg mot privatkunder og noen typer virksomheter. Organisasjonen har jobbet med å få på plass og integrere systemer for salg av fysiske og digitale abonnement. Selskapet driver også en nettbutikk.

I søknaden fra Tekstallianse (2019), som ledet til opprettelsen av TA, het det at

Tekstallianse vil etablere et nasjonalt senter i Bergen som er inspirert av svenske Nätverkstan, med arbeidstittelen Tidsskriftsentralen³. Kulturtidsskrifter skal her få tilbud om tjenester knyttet til distribusjon, salg og formidling, samt bistand til administrative funksjoner. I tillegg skal Tidsskriftsentralen arbeide strategisk for tidsskriftenes rammebetingelser, synliggjøre deres viktige rolle i offentligheten, og stå for kompetansehevede tiltak for redaktører, kritikere og andre medvirkende. Tidsskriftsentralen har som målsetting å styrke kulturtidsskriftene ved å frisette faglige ressurser, redusere kostnader og øke synlighet og salg. Etableringen skjer i samarbeid med Norsk tidsskriftforening og kulturtidsskriftet Vagant.

TAs oppgaver med formidling er vesentlig bredere enn å formidle til bibliotek. De tilbyr seg å overta både distribusjon og markedsføring for tidsskriftene overfor både privat- og institusjonsmarkedet, slik at redaksjonene kan konsentrere seg om innholdsproduksjonen. Per i dag har TA inngått ulike typer formidlingsavtaler med et 30-talls kulturtidsskrifter.

Nyordningen med subsidierte abonnemeter møtte straks på noen utfordringer og allerede våren 2020 ble det åpnet for å søke om tilskudd til nye tiltak knyttet til bibliotekdistribusjonen. Kulturrådet skrev:

³ Det endelige navnet ble altså Tekstallmenningen

– Kulturrådet har jobbet for å finne løsninger der tidsskriftene selv står ansvarlig for formidlingen til folkebibliotekene. I første søknadsrunde fordelte vi midler som gjorde at et knippe tidsskrift kunne tilby subsidierte abonnemeter, men vi så nokså snart at dette ga et betydelig merarbeid for redaksjonene sier Ida Habbestad, som leder Kulturrådets faglige utvalg for tidsskrift og kritikk.

Nå vil Kulturrådet invitere inn aktører som kan administrere ordningen for tidsskriftene. Selve ordningen med subsidiering av abonnemeter vil fungere som før, og tidsskriftene søker på vanlig møte før fristen 2. september. Den eksterne aktøren skal kunne fungere som et administrativt og koordinerende mellomledd mellom tidsskriftene og norske folkebiblioteker.⁴

TA (2020) søkte om midler til å fylle denne funksjonen. I søknaden het det blant annet:

Tekstallmenningen AS – tidsskrift- og småforlagssentralen skal høsten 2020 iverksettes med tjenester knyttet til abonnementshåndtering, salg, markedsføring og distribusjon av kulturtidsskrifter. [...] I utviklingsfasen av Tekstallmenningen opplevde vi stor uro rundt bortfallet av innkjøpsordningen for allmenne kulturtidsskrifter, og våren 2020 satte vi i gang et undersøkende arbeid knyttet til formidling og distribusjon til bibliotekene i tråd med Kulturrådet sin nye ordning med subsidierte abonnemeter for bibliotek. Vi leverte et innspill til Kulturrådet i forbindelse med en foreløpig evaluering av den nye ordningen, hvor vi forsøkte å synliggjøre utfordringer vi støtte på i arbeidet, men også noen konstruktive løsninger på situasjonen. Vi er takknemlig for at Kulturrådet erkjenner at den nye ordningen påfører tidsskriftene en økt belastning, og inviterer leverandører til å søke om støtte til å rigge en leveranse for å sikre profesjonell håndtering, administrasjon og distribusjon av tidsskrift som får tilskudd til subsidiering av abonnement til norske folkebibliotek.

Vi noterer også at Kulturrådet har tatt tak i den praktiske utfordringen knyttet til kontaktinformasjon som vil være elementært for et arbeid rettet mot bibliotekene. Det vil være helt naturlig å inkludere dette i Tekstallmenningen sitt tilbud til kulturtidsskriftene, da vi nå utvikler et spesialtilpasset system som skal ivareta alt det administrative, praktiske og logistiske både for tidsskriftene og for utsalgs-/utlansstedene. Samtidig bygger vi kunnskap om tidsskriftene og deres profil og innhold, og formidlingskompetanse som er spesialisert på akkurat disse produktene. Vi har også en klar ambisjon på vegne av kulturtidsskriftene, hvor vi ikke søker profitt utover det som skal til for å på en ansvarlig og god måte ivareta og videreutvikle et godt tilbud som gir gode resultater for tidsskriftene.

TA søkte tilskudd og ble tildelt 300 000 til arbeidet med å effektivisere ordningen med subsidierte abonnemeter i 2021. For 2022 inngår dette arbeidet i den økte “ordinære” bevilgningen til TA. På denne måten har TA blitt en helt sentral aktør når det gjelder formidling av kulturtidsskrifter til bibliotek.

⁴ <https://www.kulturradet.no/litteratur/vis-artikkel/-/kulturradet-skjal-bidra-til-a-fa-tidsskriftene-inn-i-bibliotekene>

Erfaringer med ordningen

Innenfor den nå avviklede innkjøpsordningen for kulturtidsskrift sto tidsskriftene selv for porto og pakking for utsendelse til folkebibliotekene. Dette arbeidet ble oppfattet som svært tids- og kostnadskrevende av kulturtidsskriftene (Bjerke & Halvorsen 2018).

Bibliotekforeningens innkjøpssamvirke, NBF-Tidsskriftformidlingen (heretter NBF), hadde en administrativ funksjon i dette arbeidet. NBF forhandler avtaler om innkjøp av norske aviser og tidsskrift i vid forstand på vegne av folkebibliotekene, og tar seg også av reklamasjoner. Dette arbeidet finansieres av en royalty.

Innkjøpsordningen ble fra 2019 erstattet en ny ordning med subsidierte abonnement til folkebibliotekene, som administrativt inngår som en del av tilskuddskategorien produksjonstilskudd. I denne ordningen innvilges kulturtidsskrift et bestemt antall 75 prosent-subsidierte abonnement på bakgrunn av søknad. Siden bibliotekene nå må kjøpe tidsskriftene rabattert, i stedet for å få dem gratis som i innkjøpsordningen, er det nå et behov for å drive salg av rabatterte tidsskriftabonnement til folkebibliotekene.

Ifølge et internt notat fra Rolf Engelsen (2020) til Faglig utvalg for tidsskrift og kritikk er eget innsalg til bibliotekene uforholdsmessig ressurskrevende for tidsskriftene på grunn av flere faktorer:

Det er ikke samlet eller oppdatert kontaktinformasjon til bibliotekene tilgjengelig. NBF-listene over eksisterende tidsskriftabonnement er heller ikke tilgjengelig

Direkte salg er tid- og kostnadskrevende og har en udefinert kostnad og/eller ressursbruk.

Bibliotekene ønsker å benytte NBF for bestilling da de får felles faktura for alle abonnementer, men det krever at bibliotekene selv legger inn bestilling. Innsalg via epost eller telefon kan ikke registreres av tidsskriftene selv. Dette utløser også provisjon fra NBF.

NBF-Tidsskriftformidlingen er et innkjøpssamvirke og tilbyr naturlig nok ikke innsalg til sine medlemmer på vegne av en ekstern part.

Siden folkebibliotekene helst forholder seg til NBF, inngikk man et samarbeid der TA selger subsidierte abonnement for 25 prosent av ordinær abonnementskostnad for institusjon, som NBF selger videre for samme pris påpluss et påslag for administrasjon. NBF driver ingen særskilt markedsføring av de subsidierte tidsskriftene, utover at subsidieringen oppgis i

parentes etter navnet på tidsskriftet i deres nettkatalog. Avtalen mellom partene dikterer at de subsidierte abonnementene ikke skal omfattes av noen forhandlerrabatt.

TA har opplevd en rekke utfordringer så langt:

- Det har vært krevende å håndtere en ny rabattordning i et marked der det allerede eksisterer abonnementsavtaler til full pris
- Det forekommer ulike prissettingspraksiser blant tidsskriftene, med hensyn til om prisen omfatter porto eller ikke og om det differensieres i prisen til privat- og institusjonskunder
- Et tidsskrift, 'Norsk barneblad', har flere bibliotekabonnemeter enn antallet rabatterte
- Hovedutfordringen var likevel at bibliotekene ikke var veldig kjøpelystne

For å øke salget av rabatterte abonnement, satte TA sammen en tidsskriftpakke bestående av åtte subsidierte tidsskrift for en samlet pris på 2000,-. Pakken ble direktemarkedsført gjennom Dialog Norge, som ringte folkebibliotekene. Resultatet var nedslående. Man solgte færre enn 20 pakker, og brutto salgsomsetning var lavere enn honoraret til Dialog Norge.

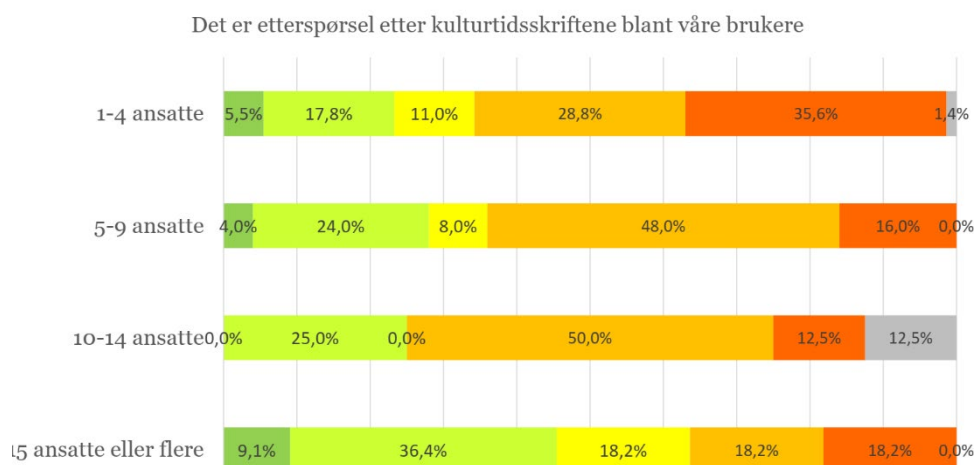
Forsøket avdekket flere utfordringer:

En praktisk utfordring er at årshjulet til Faglig utvalg for tidsskrift og kritikk harmonerer dårlig med folkebibliotekenes budsjettprosesser. Tildelingen av støtte til subsidierte abonnement skjer først i desember, noe som er etter at folkebibliotekenes mediebudsjetter er fastlagt. Dermed får TA den utakknemlige jobben å selge subsidierte abonnement etter at mediebudsjettet er fordelt til andre formål.

Det ble også avdekket to markedsmessige utfordringer: For det første har mange folkebibliotek begrenset kompetanse når det gjelder å kjøpe inn kulturtidsskrift. For det andre har folkebibliotekene svært stramme budsjetter.

Tekstallmenningens erfaringer underbygges av Nasjonalbibliotekets undersøkelse av «Kulturtidsskrift i bibliotek» (2021). Et sentralt funn var at de fleste bibliotekarer i alle typer bibliotek rapporterer om liten etterspørsel etter kulturtidsskrift i bibliotek, noe som fremgår av figur 1. (Mørk grønn Helt enig Lys grønn: Litt enig Gul: Verken enig eller uenig Lys rød: Litt uenig. Mørk rød: Helt uenig)

Figur 1. Etterspørsel etter kulturtidsskrift blant bibliotekbrukere. Nasjonalbiblioteket 2021.

Vi ser at svært få bibliotekrepresentanter i NBs undersøkelse er «helt enig» i en påstand om at «det er etterspørsel etter kulturtidsskriftene blant våre brukere», Hvis vi slår sammen de som er litt enig og de som er helt enige i utsagnet summerer de likevel knapt opp til 25 prosent i alle bibliotek som har færre enn 15 ansatte – og det er de aller fleste. Totalt er tre av fire bibliotek er altså uenige (i varierende grad) at det «er etterspørsel» etter kulturtidsskrift.

Nasjonalbibliotekets undersøkelse avdekket også at folkebibliotekene i varierende, men gjennomgående liten grad har unnlatt å erstatte gratis tidsskrift gjennom innkjøpsordningen med egne innkjøpte abonnementer.

Tabell 1. Andel folkebiblioteker som abonnerer på kulturtidsskrift. Etter tittel. Nasjonalbiblioteket 2021.

Fotografi	41	X
Syn og Segn	36	X
Samtiden	35	X
Josimar	30	X
Fett	27	X
Minerva	27	X
Arr	26	
Bok og samfunn	25	
Utrop	24	
Kunsthåndverk	22	X
Folkemusikk	21	X
Vinduet	21	X
Norsk barneblad	20	
Jazznytt	19	X
Nytt norsk tidsskrift	18	X
Prosa	17	X
Norsk Shakespeare- og teatertidsskrift	16	X
BLA	14	
Melk	13	X
Ny Tid	13	
Vagant	12	
Kunstforum	12	
LMD	9	
Kirke og Kultur	5	
Kunst pluss	4	
Leseplaneten	3	

De tidsskriftene som hadde størst spredning i bibliotekene i 2020, var alle med på innkjøpsordningen i 2019 (angitt med X i kolonnen lengst til venstre). Men som vi ser hadde andelen bibliotek som fortsatt tilbød tidsskriftene til brukerne gått vesentlig ned. ‘Fotografi’ (40 prosent), ‘Syn og Segn’ (36 prosent), ‘Samtiden’ (35 prosent) og fotballtidsskriftet ‘Josimar’ (30 prosent) hadde beholdt en rimelig høy dekningsgrad. Mens ‘Melk’, ‘Nytt Norsk Tidsskrift’ og ‘Norsk Shakespearetidsskrift’ dekning hadde falt fra 100 prosent til rundt 15 prosent på ett år

Kulturtidsskrift i universitets- og høyskolebibliotek

En mulig måte å styrke utbredelsen av kulturtidsskrift på, er å finne nye markeder. Det har vært lansert en ide om å tilby subsidierte abonnemeter til bibliotekene i universitets- og høyskolesektoren. Vi har derfor gjort noen mindre undersøkelser for å belyse dette spørsmålet.

Fram til 1.januar 2022 fikk de fire “gamle” universitetene (Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø) og Sametingets bibliotek tilsendt et eksemplar hver av alle utgitte trykte bøker og tidsskrifter fra Nasjonalbiblioteket. Utsendingen var en del av pliktavleveringsordningen. Denne går ut på at alle utgitte trykksaker skal sendes gratis til Nasjonalbiblioteket for dokumentasjon og oppbevaring, og noen av disse eksemplarene ble altså videresendt til universitetsbibliotekene. Fra 2022 vil bibliotekene få digital tilgang til bøker og tidsskrift, men de som ønsker papirutgaver av kulturtidsskriftene må heretter selv kjøpe eller abonnere ved hjelp av sine egne mediebudsjetter. Hvordan dette vil slå ut, er det for tidlig å si noe om.

Stikkprøver viser at mange andre UH-biblioteker i dag abonnerer på sentrale kulturtidsskrift. Flere UH-bibliotek har flere utlånststeder, og de følgende tallene gjelder antall utlånststeder: 23 holder ‘Kunsthåndverk’, 16 ‘Fotografi’, 11 ‘Samtiden’ (tydelig nedgang de siste fem årene) og 10 holder ‘Fett’.⁵ Disse bibliotekene betaler i dag full pris for disse tidsskriftene.

De aller fleste UH-bibliotek abonnerer på tidsskriftportalen idunn.no og arkivtjenesten retriever. Disse plattformene gir tilgang til pdf (eller mer tilpassede) digitale versjoner av kulturtidsskrift samtidig, eller kort tid etter at de utgis på papir. Idunn.no inneholder f.eks. ‘Kirke og Kultur’, ‘Samtiden’ og ‘Nytt Norsk Tidsskrift’, mens retriever gir tilgang til blant annet ‘Vinduet’, ‘Minerva’, ‘Harvest’, ‘Utrop’, ‘Josimar’, ‘Syn og Segn’, ‘Samtiden’ og ‘BLA’.

UH-bibliotekene er i dag først og fremst opptatt av og engasjert i Open Access-problematikken, der finanseringen av de vitenskapelige tidsskriftene skal flyttes fra

⁵ “Holder” betyr bibliotekene hadde registrert siste utgave i 2021 eller en utgave i 2022, fordi det ofte er noe forsinkelser i registreringen. Men tellemåten betyr at de “gamle universitetsbibliotekene” som ikke tegnet eget abonnement når pliktavleveringen ble avsluttet, kan være regnet inn og at tallene er derfor er noe for høye.

kjøperen/leserne (i dette tilfellet bibliotekene) til forfatterne og/eller de som betaler for forskningen.

Denne formen for “forfatterbetaling” har for øvrig alltid vært kulturtidsskriftenes forretningsmodell. Utgiverne, sponsorer, gratisarbeid og offentlig støtte har sikret utgivelsene (Bjerke & Halvorsen 2018). Abonnementsinntektene betyr vesentlig mindre. I motsetning til de store internasjonale forskningsforlagene, har de norske kulturtidsskriftforlagene gjerne tapt penger på utgivelsene, noe som er demonstrert de siste årene når de alle har avsluttet utgivelsen av sine papirtidsskrift. Gyldendals ‘Vinduet’ er blitt heldigitalt, Aschehougs ‘Samtiden’ er gitt bort med medgift og Cappelen Damms ‘Vagant’ ”fristilt”.

UH-bibliotekenes samlingsutvikling er ellers nært knyttet til den enkelte institusjons faglige profil, og bibliotekene ser det som naturlig å samle og tilby tidsskrifter som er knyttet til deres institusjons forskning og undervisning. De har til nå finansiert relevante kulturtidsskrifter selv. Slike bibliotek har dessuten vesentlig større innkjøpsbudsjetter og staber med langt bedre muligheter til formidling av de ulike relevante publikasjonene enn de aller fleste folkebibliotek.

Det er likevel tegn i materialet som tyder på nedgang i kjøpsviljen hos UH-bibliotekene, for eksempel er det langt færre som abonnerer på papirutgaven av ‘Samtiden’ i dag enn for fem til ti år siden (men mange har altså digital tilgang gjennom Idunn-basen), og enkeltrapporter fra andre tidsskrifter forteller om det samme. Selv om dataene er usikre, kan også se ut til at de fire “gamle” universitetsbibliotekene ikke kjøper inn alle tidsskrift som de tidligere fikk tilsendt gratis gjennom pliktavleveringen.

Det kan derfor være grunn til å følge opp dette med en mer omfattende undersøkelse av utviklingen.

Kulturtidsskrift i folkebibliotekene

Som en del av Litteraturutredningen (Halvorsen et al 2020) ble folkebibliotekenes formidling av kulturfondbøker og hvordan disse bøkene inngår i samlingsutvikling i ulike typer folkebibliotek undersøkt. Et sentralt funn er at organiseringen og omfanget av arbeidsdeling og spesialisering varierte svært mye mellom ulike typer bibliotek, og at dette henger nært sammen med sammensetningen av ansatte og størrelsen på mediebudsjettene (Halvorsen & Lien 2020).

Storbybibliotek har en sammensetting av ansatte der bibliotekarer utgjør den største gruppa, men der man også har en god del tilsatte med litteraturvitenskapelig masterutdanning og i tillegg litterater. De fleste ansatte arbeider hovedsakelig med formidling og utlån av litteratur. De forbereder seg gjennom å lese litteratur og størrelsen på arbeidsstokken gir stort rom for å spesialisere seg på de fleste litterære sjangre.

Folkebibliotek i storkommuner har som regel et flertall av bibliotekarutdanna blant de ansatte, men normalt få personer med annen høyere utdanning. De har færre personer å spille på og en grovere form for arbeidsdeling mellom litteraturtyper, og er gjerne bedre på noen av dem enn andre.

Folkebibliotek i mellomstore kommuner har ofte flere enn en bibliotekarutdannet. De har også ofte personer med annen høyere utdanning i staben. Samtidig har de færre ansatte og en høyere andel på deltid. Dette gir mindre rom for litterær spesialisering enn bibliotek i storkommuner. Folkebibliotekene i små kommuner har færre ansatte og ofte bare en bibliotekar. I små og mellomstore folkebibliotek ligger det ikke til rette for bred spesialisering på litteratur. Dermed blir litteraturkompetansen i det enkelte bibliotek svært personavhengig.

De ulike forutsetningene for spesialisering bidrar til store forskjeller i de ulike bibliotekenes formidlingsevne. Folkebibliotekene i storbyer og storkommuner lykkes å låne ut omtrent alle de ca. 600 titlene de mottar årlig gjennom innkjøpsordningene for litteratur. De små og mellomstore bibliotekene lykkes ikke å låne ut alle titlene. En bibliotekar sa det slik: «Det er veldig mykje, ein straum av bøker. Det er ei utruleg utfordring å halde seg oppdatert.» (Halvorsen & Lien 2020, s. 398). Likevel meldte informantene som representerte små og mellomstore bibliotek at om lag 80 prosent av titlene som kommer via «kulturfondkassene» blir lånt ut minst en gang.

En viktig konklusjon i Halvorsen og Lien (2020) er at titlene som folkebibliotekene fikk gjennom innkjøpsordningene, var svært viktig for å sikre et høyt basisnivå på boksamlingene i norske folkebibliotek.

For å undersøke bibliotekenes interesse for å kjøpe rabatterte tidsskriftabonnementer har vi intervjuet bibliotekarer som har eller har hatt ansvar for innkjøp av kulturtidsskrift i fire folkebibliotek. Vårt utvalg dekker en storby, to storkommuner av ulike størrelse og en mellomstor kommune.

Storbybiblioteket melder om status quo med hensyn til hvilke kulturtidsskrift de kjøper inn i dag, sammenlignet med hva de hadde mens innkjøpsordningen for kulturtidsskrift var virksom. Biblioteket er bevisst på å holde en stor bredde i samlingen og har et mediebudsjett som tillater dette.

I de tre øvrige kommunene arter dette seg svært annerledes. Etter avviklingen av innkjøpsordningene har man sluttet å holde de aller fleste tidsskriftene. Det anføres flere grunner: Mediebudsjettene er knappe og under press. Videre foregår det en intern forskyvning av budsjettmidler fra papir til digital litteratur. Her opplever man økende etterspørsel, samtidig som e-bøker og e-lydbøker er svært dyrt.

I de tre «minste» folkebibliotekene kjøpes kulturtidsskrift inn, innenfor et fellesbudsjett for mange ulike periodika og i to tilfeller også sammen med dagsaviser. Dermed konkurrerer kulturtidsskrift med abonnementet på 'Aftenposten' og periodika-titler slik som 'Alt om fiske', 'Hytteliv' og 'KK', innenfor et stramt budsjett. Bibliotekene måles på utlånstall og bibliotekarene er oppmerksom på etterspørsel. Som en konsekvens vil selv rabatterte kulturtidsskrift hevde seg dårlig i konkurranse med masseorienterte utgivelser. Kulturtidsskrift vil trolig måtte gis bort for å komme tilbake til folkebibliotekene.

Det er verdt å merke seg at kulturtidsskriftene oppleves som svært krevende å formidle selv i ett storkommunebibliotek, som både prioriterer og lykkes rimelig godt med å formidle kulturfondlitteraturen. Storbybiblioteket melder om det samme - at kulturtidsskrift er en svært smal nisje og at man som låner ikke er garantert kvalifisert formidling hvis man henvender seg i skranken om et konkret kulturtidsskrift.

En bibliotekar i en storkommune peker på at tidsskriftets sjangermessige posisjon mellom bok og avis, der det blant annet er store variasjoner mellom hver utgave, gir en tilleggsutfordring i formidlingsarbeidet. For å formidle tidsskriftet må man både kjenne tittelen og den bestemte

utgaven. Hjelpemidler av typen vaskesedler, oppfattes som nyttig, men man ønsker seg da vaskeseddel for både tittel og hver utgave. Det var også interesse for digitale hjelpemidler og annen formidlingsstøtte.

Innenfor bibliotekarfaget er samlingsutvikling en strategisk, langsiktig aktivitet. Ifølge Folkebibliotekloven §1, skal folkebibliotekene i sine tilbud legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. Aktualitet tolkes i denne sammenhengen som at litteraturen er ny, etterspurt og at den lar seg formidle. Dermed blir formidlingsevne en del av kriteriet for bibliotekenes samlingsutvikling. De særskilte utfordringene med formidling av kulturtidsskrift er knyttet til at litteraturtypen er smal, at den inneholder stor innbyrdes variasjon og at den etterspørres i lavt volum.

I formidlingen av kulturtidsskrift tar det erfaringsvis tid å bygge opp en leserkrets, og det er viktig å ha kontinuitet i hvilke tidsskrift man holder over tid. Flere informanter peker på at man i den gamle innkjøpsordningen fikk for mange kulturtidsskrift til å kunne jobbe godt med hver enkelt tittel, og at utskiftninger av titler på innkjøpsordningen fra år til år skapte større utfordringer i formidlingsarbeidet.

Et annet poeng som ble fremhevet er at bibliotekarene har en avgjørende rolle. En bibliotekleder gav uttrykk for at det var sjelden man sa nei til en bibliotekar som ønsket å kjøpe inn en bestemt tittel. En bibliotekar med ansvaret for tidsskriftinnkjøp i en storkommune sa at bibliotekarens interesse for tittelen var kjempeviktig for formidlingsarbeidet. Vi stilte oppfølgingsspørsmålet: «så det handler om å treffe rett bibliotekar med riktig tidsskrift». Svaret var: «Ja, absolutt. Der traff du spikeren på hodet.»

Oppsummering av dagens situasjon

De beste kulturtidsskriftene holder høyt litterært nivå. Kulturtidsskrift er en viktig del av den offentlige samtalen, de fungerer som en planteskole for framtidige forfattere og skribentkarrierer og representerer et tidsåndarkiv.

Kulturtidsskrifter skiller seg fra annen litteratur ved et langt større preg av å være et gruppekommunikasjonsmedium. Dermed blir også det kommersielle markedet for abonnementsalg begrenset, og altfor begrenset til på egenhånd å finansiere det nødvendige arbeidet som går med til å utgi kvalitetstidsskrift.

Vår undersøkelse tyder på at selv subsidierte abonnement vil konkurrere i oppoverbakke om folkebibliotekenes mediebudsjetter. Kulturtidsskriftene sliter med å nå opp i en stadig hardere konkurranse om bibliotekenes mediebudsjetter mot andre periodika og medietyper. Omfanget av tidsskrifttitler i folkebibliotekene var langt lavere før innkjøpsordningen for kulturtidsskrift ble innført i 2008, og har gått sterkt tilbake etter at innkjøpsordningen ble avviklet i 2019.

Vi har undersøkt mulighetene for å utvide ordningen med rabatterte tidsskriftabonnement til UH-bibliotekene. Vår vurdering er at det er lite å hente på en slik utvidelse. Vi har også grunn til å tro at administrasjonen inn mot dette markedet vil bli svært kostbar per solgte subsidierte abonnement. Om man bør innlemme disse bibliotekene i en ny modell, må vurderes grundigere.

Det er viktig å merke seg en stor forskjell mellom markedet for bøker og markedet for kulturtidsskrift: Periodika er i regelen avhengig av langt flere solgte utgaver for å kunne gis ut, enn det som er nødvendig for en bok. Innkjøp av en boks tittel på innkjøpsordningen for skjønnlitteratur kan utgjøre brorparten av totalopplaget, men vil kun utgjøre en mindre del av opplaget til et kulturtidsskrift, selv med innføring av den gamle innkjøpsordningen. Private abonnenter er den klart viktigste kundegruppen for kulturtidsskrift. Hvis man ønsker å bedre tidsskriftøkonomien gjennom økt opplag, bør man prioritere tilskudd til dette markedsarbeidet.

Administrasjonen av ordningen med subsidierte abonnement til norske folkebibliotek er krevende. Resultatene står på ingen måte i et forsvarlig forhold til kostnadsbruken, knyttet til å administrere salg og innbetaling for hvert subsidierte abonnementsalg. Noen av utfordringene skyldes barnesykdommer ved en ny ordning, og man kan trolig effektivisere

dagens ordning noe. Man kan derimot ikke løse hovedutfordringen som er etterspørselssvikt i folkebibliotekene, som gir en svært høy administrasjonskostnad per omsatt abonnement.

Skal man sikre at kulturtidsskrift er til stede i norske folkebibliotek vil det være langt mer effektivt, og trolig også nødvendig, å gi bort tidsskriftabonnement.

Kulturtidsskriftenes egenart som gruppekommunikasjonsmedium gjør det særskilt vanskelig å formidle kulturtidsskrift i landets folkebibliotek. En variert litteraturtype, som gjerne forutsetter en feltspesifikk innforståthet og der temaet varierer fra utgave til utgave, stiller store krav til bibliotekarene. Vår undersøkelse kan tyde på at folkebibliotek ønsker seg et knippe tidsskrift, men færre enn det de fikk i den gamle innkjøpsordningen. Videre ønsker man seg de samme titlene over tid og man ønsker å velge selv, ut fra egen litteraturkompetanse og kjennskap til sine lånere. Informantene ønsker seg gode vaskesedler for både tittel og utgave og digitale formidlingsverktøy.

Diskusjon av aktuelle løsninger

På bakgrunn av våre funn vil vi presentere og diskutere tre alternative tilpasninger til dagens situasjon. Vi kan enkelt slå fast at det forekommer markedssvikt. Diskusjonen vil innrettes mot tre vanlige kriterier for vurdering av offentlige virkemidler for å motvirke markedssvikt av denne typen.

1. Forvaltes midlene effektivt, treffsikkert og transparent?
2. Vil ordningen håndtere markedssvikten på en god måte?
3. Hvordan står ordningen seg opp mot alternative løsninger?

Løsning 1. Videreføre dagens ordning

Dagens ordning fremstår som lite oversiktlig for så vel kulturtidsskriftene, folkebibliotek som forvaltning. Den har også en svært høy kostnad per omsatt abonnement, muligens høyere enn restbeløpet som drives inn. Man har heller ikke lyktes med å formidle kulturtidsskrift ut til norske folkebibliotek.

Ordningen med subsidierte abonnement til norske folkebibliotek har kun eksistert i noen få år. Man kan jobbe med kontinuerlig forbedring av administrasjonen av ordningen, og trolig vil man kunne utvikle mer effektive praksiser. Kulturrådet bør i dette scenarioet se på muligheten for å tilpasse møtetidspunktene til Faglig utvalg for tidsskrift slik at vedtak om subsidierte abonnement foreligger før budsjettprosessene gjennomføres i folkebibliotekene.

For å unngå at noen tidsskrift får tildelt færre subsidierte abonnement enn det som etterspørres i folkebibliotekene, bør tildelingene av subsidierte abonnement tilpasses reell etterspørsel.

Man må etablere tydeligere regler for prissetting av kulturtidsskrift overfor kulturtidsskriftene, og det bør stilles krav til å utvikle vaskesedler for tittel og utgave.

Man kan derimot ikke løse hovedutfordringen som er etterspørselssvikt i folkebibliotekene, som uansett vil gi en svært høy administrasjonskostnad per omsatt abonnement.

Derfor tilrår vi ikke dette alternativet.

Løsning 2. Avvikle ordningen

Selv om man forbedrer dagens ordning som foreslått i punkt en, kommer man ikke utenfor hovedutfordringen som er markedssvikt i markedet kulturtidsskrift til norske folkebibliotek. Vi vurderer at denne markedssvikten vil vedvare, og at man, selv ved en bedre «trimmet» ordning med subsidierte abonnement til folkebibliotekene, kan forvente et lavt salgsvolum fremover. Dette vil resultere i en svært høy administrasjonskostnad per salg, en kostnad som kanskje vil overstige verdien på de siste 25 prosentene man skal administrere innbetalingen av.

Å avvikle ordningen vil frigjøre midler som kan nyttes bedre til andre gode formål innenfor fagområdet Tidsskrift og kritikk.

Vi vurderer det derfor som mer hensiktsmessig å avvikle dagens ordning enn å videreføre den.

Løsning 3. Omlegging til gratisabonnementer

- Erstatte ordningen med subsidierte abonnement til norske folkebibliotek med et moderat antall gratisabonnement til folkebibliotekene.

Selv om løsning to vil gi en bedre bruk av offentlige midler, vil den ikke oppfylle målsetningen om å sørge for at kulturtidsskrift er til stede i og blir formidlet i norske folkebibliotek. Den mest effektive måten man kan sikre tilstedeværelse i bibliotekene er å gi bort tidsskriftabonnementer til folkebibliotekene.

Gratisabonnement vil la seg administrere langt mer effektivt enn subsidierte abonnement, men det vil naturligvis koste mer enn å avvikle ordningen som i løsning to.

For å forsvare denne ekstrakostnaden, må man også sørge for at tidsskriftene blir formidlet og lest. Man må derfor oppnå en løsning der gratis distribusjon av tidsskriftabonnement dimensjoneres og innrettes riktig, og som kombineres med tiltak på formidlingsiden.

Vi anbefaler å utforme en ny ordning som er innrettet for å ivareta alle disse hensynene.

Vårt forslag

Vi foreslår en ordning med gratis tidsskriftabonnement med følgende hovedlinjer:

Kulturtidsskrift er søknadsberettiget hvis de utgir et minimumsantall utgaver (for eksempel 2 eller 4) med et minimum antall sider året før. Søknaden skal omfatte

- utgavene året før
- en vaskeseddel for tidsskriftet til formidlingsbruk
- en forpliktende publikasjonsplan.

Ved å søke forplikter tidsskriftene seg til å levere nye utgaver til Kulturrådet for en ordinær institusjonspris inkl. porto. Hver utgave skal følges av en tilhørende vaskeseddel. Man forplikter seg også til å bidra i andre formidlingstiltak.

Faglig utvalg for tidsskrift og kritikk gjør en vurdering av hvilke kulturtidsskrift som er gode nok for innkjøp, tentativt 15-25 tidsskrift. Folkebibliotekene får anledning til å bestille ett lite antall (for eksempel 4-5) abonnementer på disse tidsskriftene gratis. Valg av tidsskrift gjøres innen en fastsatt frist på høsten. Fristen settes slik at Faglig utvalg for tidsskrift og kritikk har oversikt over den budsjettmessige effekten av gaveabonnementene før det øvrige budsjettet for fagområdet fordeles i desember-møtet.

Arbeidet med tidsskriftformidling og administrasjon av ordningen samles hos en ekstern aktør. I dag vil denne aktøren være TA (men i prinsippet kan det være en annen), så TA brukes i den videre beskrivelsen av ordningen. TA informerer om ordningen med valgfrie gratis tidsskriftabonnement, hvordan man går frem og oppgir liste over tidsskrift som inngår i ordningen på sin hjemmeside. For hvert tidsskrift oppgis vaskeseddel for tidsskrift både for nye og tidligere utgaver.

TA formidler også informasjon om ordningen direkte til folkebibliotekene, etablerer oversikt over kontaktinfo til bibliotekaren(e) med ansvar for tidsskrift i hvert folkebibliotek, tar opp bestillinger via eget system for dette og administrerer innkjøp og distribusjon av kulturtidsskrift til folkebibliotekene.

TA utvikler og distribuerer andre verktøy for tidsskriftformidling. Dette kan være korte videopresentasjoner av enkelttitler/utgaver, en kulturtidsskrift-podcast eller lignende.

Folkebibliotekene velger selv alt fra ingen til det høyeste antall gratis tidsskriftabonnement.

Ved å motta gratis tidsskriftabonnement forplikter folkebibliotekene seg til følgende:

- Lese vaskesedlene og formidle tidsskriftet aktivt
- Vise tidsskriftet med fremside synlig på utstillingsbord, stativ eller monter en tid etter at den nye utgaven mottas
- Overholde oppbevaringsplikt

Begrunnelse

Å administrere salg av subsidierte abonnement er svært kostbart, og så kostbart at man ikke kan forsvare ressursbruken på innhenting av restbeløpet som folkebibliotekene betaler.

Dermed vil det være mer effektivt, og samtidig langt bedre bruk av offentlige midler, å gi bort abonnement til folkebibliotekene.

En slik tildelingsprosess vil være effektivt og ubyråkratisk, ha fokus på det faglige/litterære og følge en innarbeidet modell fra innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur, der det operasjonelle prinsippet er «godt nok for innkjøp» (Nepel 2020, Bjerke & Nepel 2020).

Vårt forslag vil løse utfordringen med friksjon mellom møtestruktur i Faglig utvalg for tidsskrift og kritikk og i budsjettprosessene i folkebibliotekene. Ved å sette bestillingsfristen tidlig nok, vil man også kjenne kostnadene til gratisabonnementer før resten av budsjettet for fagområdet fordeles. Vi tror ikke overforbruk av ordningen vil forekomme i særlig utstrekning, siden knapphet på hylleplass i seg selv vil disiplinere folkebibliotekene.

Vi legger følgende premiss til grunn for forslaget: Å distribuere tidsskrift til folkebibliotek gir i seg selv ingen gevinster, med mindre de leses. Ergo bør ordningen først og fremst legge til rette for at kulturtidsskrift som lar seg formidle, blir distribuert til folkebibliotek som evner å formidle dem. Her har bibliotekarene en nøkkelrolle, både som innehaver av formidlingskompetanse, kjennskap til sitt publikum og som portvokter.

Ved å la bibliotekarene velge kulturtidsskrift selv, vil tidsskriftene som distribueres til folkebibliotekene svare bedre til hva som «etterspørres» og hva som lar seg formidle, innenfor kompetansen i det enkelte folkebibliotek. Man legger også bedre til rette for samlingsutvikling over tid, og til at bibliotekarene gjør seg godt kjent med kulturtidsskriftene. Man vil slik kunne få flere bibliotekarer til å engasjere seg i tidsskriftformidling. Disse forholdene forsterkes gjennom krav til bibliotekene om aktiv formidling, synliggjøring av kulturtidsskriftene og av tilgang på verktøy (vaskesedler, digitale verktøy, podcast mm.) til formidlingsarbeidet.

Det er åpenbare fordeler ved å legge ansvaret for administrasjon og oppfølging av en ordning med valgfrie, gratis kulturtidsskrift til samme den aktøren (i dag TA) som bistår tidsskriftene i annet markedsarbeid. Informasjon om kulturtidsskriftene på listen over tidsskrift som bibliotekene kan velge mellom (inklusive vaskesedler for tidsskrift og utgave), vil egne seg godt i annet markedsarbeid. Det samme vil gjelde for digitale verktøy for formidling og en podcast eller lignende. Det kan også finnes effektiviseringsgevinster i den fysiske distribusjonen og muligheter til å forhandle rabatter.

Vi ser to mulige utfordringer:

- Kulturtidsskrift som ikke oppfyller de fastsatte frekvenskravene for å komme inn i ordningen, eller som ikke blir vurdert gode nok for ordningen, kan lettere bli oversett hvis de ikke inngår i en oversikt på TAs hjemmeside. For å unngå å segmentere et A- og B-lag blant kulturtidsskriftene, må det gjøres en innsats for å utforme og distribuere informasjon om disse.
- TA har avtaler om å drive markedsarbeid for en del kulturtidsskrifttitler. Det må påses at nødvendig informasjon om hvor man skal henvende seg for innkjøp av disse, også gjøres godt tilgjengelig på TAs hjemmesider.

Litteraturreferanser

- Bjerke, P. & Halvorsen, L. J. (red.) (2018). *Kulturtidsskriftene. En analyse av kulturtidsskriftene i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bjerke, P. & Halvorsen, L.J. (2019). The zeitgeist Archive. On Norwegian cultural journals today. *Eurozine* 2019.
- Bjerke, P. & Neple, A. (2020). Skjønnlitteratur for voksne. Forutsigbarhet og få avslag. i Halvorsen, L.J., Neple, A. og Bjerke, P (red.). *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lov om folkebibliotek (2005). Oslo: Kultur- og likestillingsdepartementet.
- Halvorsen, L. J.; Neple, A. & Bjerke, P. (red.) (2020). *Logikker i strid – kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet*. Bergen: Fagbokforlaget. 480 s.
- Halvorsen, L. J. & Lien, B. G. (2020). Kulturfondbøkene i biblioteka. i Halvorsen, L.J., Neple, A. og Bjerke, P (red.). *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Halvorsen, L. J. Bjerke, P. & Neple, A. (2020). Sterk legitimitet under eksternt press. i Halvorsen, L.J., Neple, A. og Bjerke, P (red.). *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kulturrådet (2020). Internt notat fra Rolf Engelsen til Faglig utvalg for tidsskrift og kritikk.
- Nasjonalbiblioteket (2021). Undersøkelse om bruk av kulturtidsskrift i folkebibliotek.
- Neple, A. (2020). Godt nok for innkjøp. Kvalitet i vurderingsutvalgene og i det litterære feltet. i Halvorsen, L.J., Neple, A. og Bjerke, P (red.). *Logikker i strid. Kulturrådets virkemidler på litteraturfeltet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thon, J. (2001). Refleksjon – kritikk – protest. Forståelsesformer i unglitterære tidsskrifter: Heretica, Rondo og Profil. Doktorgradsavhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Tekstallianse (2019). *Søknad til Kulturrådet om støtte til etablering av nasjonalt senter for tidsskriftformidling*.
- Tekstallmenningen (2020). *Søknad til Kulturrådet om støtte om formidling av kulturtidsskrifter*.
- Tekstallmenningen (2021). *Søknad til Kulturrådet om støtte om formidling av kulturtidsskrifter*.